

RISICOANALYSE | CONVENTIONELE EN TOXISCHE EXPLOSIEVEN
SCHAMPBERGSTRAAT HASSELT

INHOUDSTABEL

1	inleiding	3
1.1	bronnen	3
1.2	aanleiding, omschrijving en doelstelling van de werkzaamheden	3
1.3	terminologie	4
2	risicoanalyse	5

VALIDATIE		
Auteur	Liesbet Van der Burght (CTE-deskundige)	14.11.2024
GIS	Dries Verbercht (geograaf)	13.11.2024
Controle	Bart De Smaele (CTE-deskundige)	14.11.2024
Vrijgave	Liesbet Van der Burght (CTE-deskundige)	15.11.2024
VERDELER		
Robby Vervoort	Freelance Senior Archeoloog Research & Consultancy	Als .pdf, per mail.

Projectnummer: 24007

Opdrachtgever: Robby Vervoort, Freelance Senior Archeoloog, Research & Consultancy

Versie: 1.0 / definitief

Copyright: 360survey bv

De inhoud van dit rapport mag niet worden verveelvoudigd, gekopieerd, gepubliceerd, opgeslagen, aangepast of gebruikt in welke vorm dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van 360survey bv.

[Afbeelding dekblad: diverse (fragmenten van) artillerieprojectielen aangetroffen in Brasschaat]

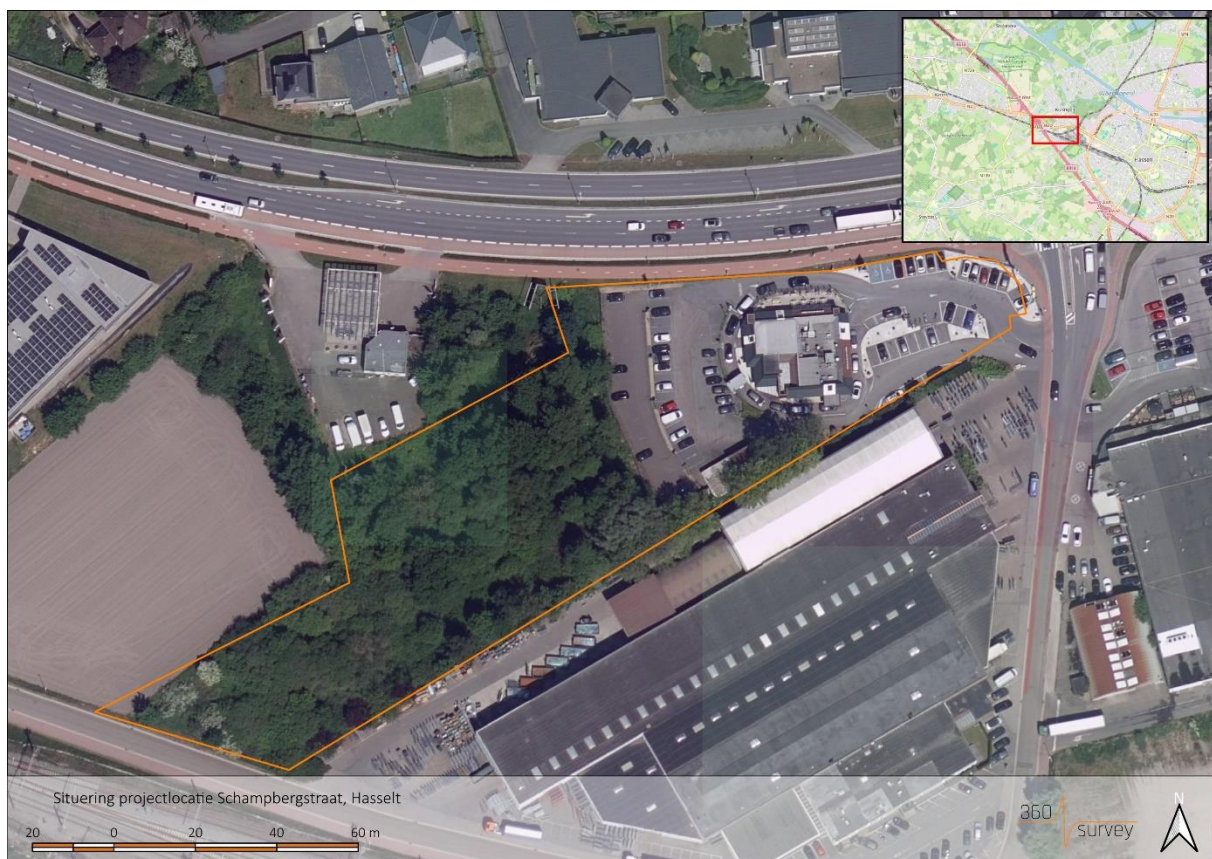
1 INLEIDING

1.1 BRONNEN

[1]	actueel	Bommenkaart.be. VOCTEx.
[2]	actueel	https://kaart.onderderadar.be/ . Provincie Limburg.
[3]	10.2024	Archeologienota: Schampbergstraat, Hasselt (prov. Limburg). Robby Vervoort Freelance Senior Archeoloog.
[4]	16.11.2023	Richtlijn Archeologie versus Munitieopsporing. Agentschap Onroerend Erfgoed.
[5]	2023	Praktische Leidraad: Preventief opsporen en ruimen van niet ontplofte conventionele en toxische explosieven in de ondergrond en waterbodems. Beleidsdomein Mobiliteit & Openbare Werken.

1.2 AANLEIDING, OMSCHRIJVING EN DOELSTELLING VAN DE WERKZAAMHEDEN

In het kader van de opmaak van een archeologienota (projectcode 2024J196) voor een projectlocatie ter hoogte van de Schampbergstraat in Hasselt (zie Figuur 1) werd door de erkend archeoloog vastgesteld dat er een risico op het aantreffen van CTE (conventionele en toxische explosieven) bestaat.

Figuur 1. Overzichtskarta projectlocatie (360survey).

Concreet werd vastgesteld dat:

- (naar [1]) Voor de stad Hasselt bestaat een hoog risico op het aantreffen van CTE; in het bijzonder voor het spoorknooppunt de Kuringen (afwerpmunitie), dat zich in de onmiddellijke omgeving van de projectlocatie bevindt.
- (naar [2]) De website onderderadar.be toont verschillende historische luchtfoto's van de projectlocatie (VS najaar '44 en Dick Tracy '44-'45) waarop impactkraters (afwerpmunitie) te zien zijn.
- (naar [3]; centrale archeologische inventaris ID218065 binnen een straal van 1500 m van de projectlocatie) *"Op de hierboven reeds besproken locatie werden naast sporen uit de middeleeuwen eveneens resten uit de nieuwste tijd gevonden. Deze bestonden uit bomkraters uit Wereldoorlog II. Op paaszaterdag 8 april 1944 werd Hasselt gebombardeerd door 198 B26 en 32 P47 gevechtsvliegtuigen van de geallieerden. Het bombardement vormde een onderdeel van het transportplan van de geallieerden om de Duitse strijdkrachten kracht te ontfeggen. Het doel was immers om de spoorlijn naar Duitsland te raken, met name de stelplaats van de locomotieven. Bij drie tapijtbombardementen vielen er 107 doden en 144 gewonden. Er werden 454 huizen vernield of zwaar beschadigd. Meerdere bomkraters zijn in de directe omgeving van het onderzoeksgebied bewaard in het natuurgebied Tommelen ("de Bommenkoeters"). Meerdere bomkraters zijn ook op het onderzoeksgebied te onderscheiden. Ook werd een Britse vliegtuigbom gevonden."*

Voorliggende risicoanalyse kadert in de richtlijn van het Agentschap Onroerend Erfgoed [4], die stelt dat bij kans op het aantreffen van CTE een risicoanalyse dient opgemaakt te worden door een CTE-deskundige.

1.3 TERMINOLOGIE

Onderstaande lijst omschrijft de belangrijkste gebruikte begrippen, in aanleuning met de 'Praktische Leidraad voor het preventief opsporen en ruimen van niet ontplofte conventionele en toxische explosieven in de ondergrond en de waterbodems' [5].

TABEL 1. TERMINOLOGIE.

Begrip	Verklaring
Anomalie	((Ferro)metallisch) bodemvreemd object, mogelijk CTE.
Blootleggen	Het zichtbaar en bereikbaar maken van aangetroffen CTE, met behulp van de techniek van gecontroleerde benadering, d. w. z. zonder deze te beroeren en dit met het oog op latere identificatie.
CTE	Conventionele en toxische explosieven. Iedere soort munitie (uit WO1 of WO2) dat geen geïmproviseerd, nucleair of biologisch explosief is. Bij het opsporingsproces wordt hieraan gelijkgesteld en als zodanig behandeld: CTE die geen explosieve stoffen (meer) bevatten, restanten van CTE die door leken als zodanig herkenbaar zijn, voorwerpen die door leken kunnen worden aangemerkt als CTE, wapens of onderdelen daarvan. In de meeste gevallen gaat het over: geschutmunitie, afwerpmunitie (vliegtuigbommen), hand- en geweergrenaten, mijnen, klein kaliber munitie.
CTE-begeleiding	Begeleiding van grondroerende werkzaamheden door een CTE-deskundige omdat detectie of identificatie van CTE voorafgaand de werken niet mogelijk blijkt (bv. in een verstoorde omgeving). Een typische werkwijze kan bestaan in laagsgewijs afgraven (30-50 cm) na controle door een CTE-deskundige met handsonde.
CTE-deskundige	Persoon die tijdens het opsporingsproces verantwoordelijk is voor de detectie, het opsporen en het tijdelijk veiligstellen van CTE en die beschikt over de hiertoe vereiste en aantoonbare technische en praktische kennis en ervaring.
CTE-opsporingsbedrijf	Bedrijf dat één of meerdere gekwalificeerde CTE-deskundigen tewerkstelt of hiermee in het kader van de opdracht een contractuele band heeft.
CTE-intensiteitskaart	Op basis van informatie afkomstig uit historische en materiële bronnen opgemaakte grootschalige kaart met kleurencode, dewelke de kans op aantreffen van CTE (zeer hoog, hoog, matig, klein) binnen het projectgebied weergeeft.
Detecteren	Het vaststellen van de aanwezigheid van een anomalie, dewelke mogelijk een CTE is. Dit gebeurt door middel van het uitvoeren van een meting en de interpretatie van de meetgegevens.
DOVO	Dienst voor Opruiming en Vernietiging van Ontploffingstuigen.
Veiligstellen	Actie ondernomen door een CTE-deskundige om het gevaar van blootstelling aan een CTE te mitigeren (bv. afdekken van het CTE, instellen van een voorlopige veiligheidsperimeter...).
Verstoorde zone	Zone waar een groot aantal niet van elkaar te onderscheiden anomalieën voorkomt. Efficiënte individuele objectidentificatie is niet mogelijk.

2 RISICOANALYSE

In het kader van het archeologisch traject kunnen volgende ondiepe bodemingrepen aan de orde zijn:

- plaatsen van boringen (machinaal of manueel);
- aanleggen van proefputten (machinaal en manueel graafwerk);
- aanleggen van proefsleuven (machinaal en manueel graafwerk).

Zonder de uitvoering van een diepgaand historisch onderzoek, wat in dit geval het doel van de geplande archeologische werkzaamheden zou overschrijden, stellen we op basis van de informatie onder Hoofdstuk 1.2 dat voor deze locatie rekening gehouden moet worden met volgende scenario's: luchtaanvallen. De hoofdsoorten CTE die kunnen worden aangetroffen op basis van deze scenario's zijn voornamelijk: afwerpmunitie (vliegtuigbommen). Andere categorieën zijn ook mogelijk maar minder waarschijnlijk.

Het risico bij de uit te voeren werkzaamheden bestaat in hoofdzaak in het ongewild tot uitwerking komen van CTE door beroering (machinaal of manueel). Volgende effecten kunnen optreden bij de uitwerking van munitie (conventioneel):

- primair: scherfwerking of brisantie (zeer hoge piekdruk zorgt voor verscherving van het springstofomhulsel);
- primair: hitte (bij detonatie ontstaan gassen met hoge temperaturen tot 4000 °C);
- primair: gasdrukwerking en schokgolfwerking (snelle expansie van vrijkomende gassen en het ontstaan van een drukgolf in atmosfeer en/of ondergrond, met kratervorming en bodeminstabiliteit tot gevolg);
- primair: toxiciteit (tot uitwerking komen van een toxische lading, ontbranden van witte fosfor);
- secundair: ontstaan van o. a. rook en roet, secundaire scherfwerking, secundaire explosie, brand...
- Behalve het ongewild tot uitwerking komen van CTE, bestaan volgende risico's bij beroering: toxiciteit (o. a. (afbraakproducten van) springstof, legeringen, lekkende lading, brandstof...) en snijwonden (met infecties tot gevolg).

De methode van *Fine & Kinney* (zie ook onderstaande Tabel 2) wordt gebruikt om risico's in te schatten en om te bepalen welke acties ondernomen moeten worden. Ze wordt hieronder toegepast om het hoofdrisico, het ongewild tot uitwerking komen van CTE, te analyseren en beheersen door middel van het CTE-opsporingsproces. Na inschatting van de waarschijnlijkheid (kans dat uit een gevaar schade voortkomt), blootstelling (duurtijd en frequentie van de blootstelling aan het gevaar) en ernst (mogelijke en meest ernstige effecten) kan een risicocijfer voor de taak worden berekend. We gaan uit van volgende werkzaamheden binnen het projectgebied (zonder preventieve maatregelen):

risico bodemingreep archeologie: $W (6) \times B (10) \times E (15) = 900$ – zeer hoog

Voorafgaand aan de uitvoering van een bodemingreep kunnen volgende risicobeheersende maatregelen genomen worden:

- Het uitvoeren van een uitgebreid historisch vooronderzoek.** Gezien de reeds beschikbare informatie, de beperkte oppervlakte van het terrein en de hoge kost en tijdsbesteding gekoppeld aan een diepgaand archiefonderzoek achten wij dit in deze context niet zinvol.

- (ii) **Het uitvoeren van een detectie CTE voorafgaand aan de bodemingreep.** Gezien het karakter van het terrein (vegetatie/bebouwd) achten wij dit niet zinvol.
- (iii) **Het begeleiden van de bodemingreep door een CTE-deskundige.** Wij adviseren om de werkzaamheden te laten begeleiden door een CTE-deskundige medewerker van een explosievenopsporingsbedrijf lid van vakvereniging VOCTEx. De uitvoerende kraanman werkt in dit geval conform instructie van de CTE-deskundige: hij graaft laagsgewijs (30-50 cm) en enkel op het moment dat hij daar toestemming voor heeft. Bij aantreffen van een CTE neemt de CTE-deskundige de nodige veiligheidsmaatregelen en verwittigt in eerste instantie de lokale politie, die op haar beurt DOVO contacteert. Personeel op de werf wordt in een startwerkoverleg voorgelicht dat er bij de werkzaamheden kans is op het aantreffen van CTE. Ze zijn waakzaam voor onbekende objecten, raken deze niet aan en verwittigen de CTE-deskundige bij aantreffen.

Figuur 2. Voorbeeldfoto begeleiding van graafwerkzaamheden in een proefsleuf (360survey/Hembyse).

Middels genoemde maatregelen wordt enerzijds de waarschijnlijkheid op schade en de ernst bij blootstelling gereduceerd. Dit brengt het risico van de genoemde bodemingrepen in het kader van archeologie terug naar:

risico bodemingreep archeologie: $W (0.5) \times B (10) \times E (7) = 35$ – aandacht nodig

We wijzen de initiatiefnemer van de werkzaamheden erop, dat ook voor andere, niet-archeologische bodemingrepen rekening dient gehouden te worden met het risico op het ongewild beroeren en tot uitwerking komen van CTE dient rekening gehouden te worden.

TABEL 2. PARAMETERS RISICOANALYSE FINE & KINNEY.		
Factor	Interpretatie	Schadegetal
Waarschijnlijkheidsfactor W		
Te verwachten	Het is een kwestie van tijd voor het ongeval zich voordoet.	10
Goed mogelijk	Er is een (meer dan) redelijke kans dat het ongeval zich kan voordoen.	6
Ongewoon maar mogelijk	Het ongeval kan gebeuren, maar de kans is niet zo groot.	3
Enkel mogelijk bij een grensgeval	Het ongeval kan gebeuren als er verschillende dingen tegelijk fout lopen.	1
Denkbaar maar zeer onwaarschijnlijk	Het ongeval zou kunnen gebeuren als alles tegelijk fout loopt.	0.5
Praktisch onmogelijk	Theoretisch gezien zou het fout kunnen lopen.	0.2
Virtueel onmogelijk	Je kan het nooit weten, maar de kans is zo klein dat het niet realistisch is.	0.1
Blootstellingsfactor B		
Bestendig	>200 handelingen per dag of 4-8 uur per dag	10
Frequent (1x/dag)	20-200 handelingen per dag of 30 min – 4 uur per dag	6
Occasioneel (1x/week)	20-200 handelingen per week of 1 – 2.5 uur per week	3
Ongewoon (1x/maand)	2-20 handelingen per week of 20 min – 1 uur per week	2
Zelden (2-3x/jaar)	5-100 handelingen per jaar of 4 – 16 uur per jaar	1
Zeer zelden (1x/jaar)	<5 handelingen per jaar of <4 uur per jaar	0.5
Ernstgraad E		
Ramp	Talrijke doden.	100
Onheil	Enkele doden.	40
Zeer ernstig	Zeer groot blijvend letsel of dodelijk ongeval.	15
Ernstig	Letsel met lange ongeschiktheid of blijvend letsel.	7
Belangrijk	Werkongeschiktheid.	3
Minim	Letsel met verzorging tot zeer korte ongeschiktheid.	1
Risicocijfer R	Risico	Prioriteit P
>400	Zeer hoog, onaanvaardbaar, overweging stoppen	1
201-400	Hoog, onmiddellijk verbeteren	2
71-200	Belangrijk, verbetering nodig	3
21-70	Mogelijk, aandacht nodig	4
20	Risico, misschien aanvaardbaar	5